

Христо Кичиков
учител по география

Професионална гимназия
по туризъм
ул. „Никола Балканеца“ 22
5300 Габрово

Хр. Кичиков е завършил специалност География в СУ „Кл. Охридски“ (1974) и следдипломна специализация по методика на обучение по география (СУ – 1981). Участник е в регионални и национални научни семинари, конференции и проекти, в т.ч. българо-австрийски образователен проект TOUR-REG (2004-07). Съавтор е на учебни програми по география на туризма и география на туризма и културология (2003, 2006). Председател е на краеведското дружество в Габрово. Номиниран е от СБУ – Габрово, за учител на годината за 2004 и за 2005 г. Удостоен е с почетното отличие на МОН „Неофит Рилски“ (2006).

Велизар Гутов
ученик

Професионална гимназия
по туризъм
ул. „Никола Балканеца“ 22
5300 Габрово
e-mail: velizar_gutov@abv.bg

В. Гутов е ученик от 11. клас, профил „Икономика и мениджмънт“. Проявява подчертан интерес към географията, астрономията и рисуването. Участник в разработването на идеен проект за пластичен знак „Географски център на България“ на общ. Габрово. Автор е на оригинално учебно пособие „Геохрон“ (вж. брой 1/2007, с. 43).

170 ГОДИНИ КРАЕЗНАНИЕ

В СВЕТА НА ГАБРОВСКИТЕ ЧАСОВНИЦИ

Часовникът – изобретението, без което не можем да си представим нашия живот

Нуждата от този измерител на времето възникнала още в най-стари времена. Първо се появили слънчеви часовници около трето хилядолетие преди новата ера. След около хиляда години по-късно голямо разпространение имат пясъчните и водните часовници. От механичните до атомните часовници изминават по-малко от хиляда години.

Предполага се, че изобретател на механичния часовник е монахът Жербер (17 в.), станал по-късно глава на Римо-католическата църква

(папа Силвестър). За автор на първия български часовников механизъм се сочи Камен Дограмаджиев от Враца. Първият джобен часовник е изобретен от германския шлосер Петер Хенлайн през 1510 г. в Нюрнберг. Първите кулни часовници в Европа се появили в Лондон (1288 г.) и във Флоренция (1300 г.). В България първият кулен часовник е построен на Сахаттепе в Пловдив – около 1500 г. Предполага се, че докъм 1700 г. е бил единствен по нашите земи.

Броят на кулните часовници у нас нараства през 18 в. във връзка с оформянето на българските градове като важни занаячийски, стопански и търговски центрове. Изграждането им било свързано с появилите се еснафи. Най-старите часовникови кули са в градовете Пещера

(1710 г.), Етрополе (1712 г.), Шумен (1740 г.), Свищов (1760 г.), Враца (1762 г.), Берковица (1764 г.), Златица (1777 г.), Дряново (1778 г.), Севлиево (1779 г.).

Габровските часовникови кули – вчера, днес и утре

Габровските часовникови кули са уникални паметници на културата и архитектурата. Историята на построяването и видът на първите габровски часовници не са напълно изяснени. Но като курioз слънчевият часовник се появява едва през 1975 г. – това е габровският **часовник-кабърче** – първият експонат в скулптурния парк на Домът на хумора и сатирата и вече повече от 30 години в габровски стил нито чарковете му се износват, нито батериите се изразходват, а продължава да отчита времето.

В търговския тефтер на хаджи Христо Рачков за периода 1792-1820 г. е записано, че в Габрово има махала – Сахат (часовник). Вероятно е съществувал дървен часовник, изгорял през 1798 г., когато градът е опожарен от Капудан Хюсеин паша. В Габрово е имало три стари часовника – един от 1750 до 1798 г., друг от 1814 до 1835 г. (строен от търновеца Фейзи Ага, което личи от турския надпис, взидан високо в южната част на днешния габровски часовник на площад „1 май 1876 г.“), и трети – от 1835 г. до днес.

Старият габровски часовник на площад „1 май 1876 г.“ е един от най-ценните архитектурни бисери в Габрово от епохата на Въз-

Фиг. 1. Посрещане на руските войски в Габрово (графика от Феликс Каниц, прерисувана от В. Гутов)

раждането. Кулата е построена през 1835 г., когато в града е открито Първото българско светско училище. Изграждането е със средствата на градския еснаф и безплатния труд на населението. Кулата, издигната само за шест месеца, има обща височина 27,7 м и отстъпва само на кулите в Банско и Ботевград. Изградена е от три части – долна каменна, с форма на квадрат (със страна 5,2 м и дебелина на зидовете 1,05 м); средна, тухлена, осемстенна, измазана призма, в която се намира часовниковият механизъм), и горна, която представлява осемстенно тяло, завършващо с конусовиден покрив, обшит с ламарина.

Според запазения надпис на вградена в зида каменна плоча „1835 март 11 соградися столп сей настоянием и трудом селени Габрово“. Не е известно името на майсторите-строители, ръководили изграждането на часовниковата кула. Интересно е получаването на разрешение от турските власти за изграждането на тъй високата българска сграда. Според преданието главният майстор на строежа проявил такт и умение, като заявил на турския мютезарафин: „Паша ефенди, този часовник е хвала на Аллага, защото на върха му ще заблести полумесец и той от високо, като от минаре, ще пее за Аллага и за неговия пророк Мохамед.“ Турчинът дал благословия и на върха на кулата действително бил сложен полумесец, но... пронизан с пика. И тази пика, пронизала полумесеца, станала символ на дълго жадуваната свобода. (Пиката е стопена от гръмотевица през юни 1920 г.)

Циферблатът на часовника е поставен през 1882 г. от Димитър Стафанов, а през 1902 г. се прави нов, по-голям циферблат. Дърводелецът Минчо Кънев изработил допълнителен механизъм за задвижването на стрелките на циферблата, а железарят Матю Иванов изковал железните части на този механизъм, както и самите стрелки.

Камбаната е доставена от Виена и е монтирана на 1 юни 1835 г. (през 1778 г. Геню Сахатчията излива първата часовникова камбана в Габрово, предназначена за кулен часовник). До началото на ХХ в. часовете се отчитали само с ударите на камбана. Механизмът се е задвижвал от две тежести – два камъка (топузи) по 30

килограма, свързани с телено въже. Единият служел за двигател на чарка, а другият – за отмерване на часовете. За да работи часовникът непрекъснато, на всеки 24 часа те трябва да се вдигат с ръчна макара.

През 1965-1967 г. строителна група на Националния институт за паметниците на културата, Габрово извършва реставрацията на старата часовникова кула, която от 1959 г. е регистрирана като паметник на културата. Куриозно е, че през 1936 г. се прави подписка за събарянето на часовниквата кула, под която са се подписали 5 хиляди души. Подписката гласи: „Висока, загрозяваща както самия площад, така и целия град.”

Според Митко Ганчев – човекът, който от 1982 г. досега се занимава с поддръжката и на трите габровски градски часовника, заявява: „Старият градски часовник е уникат, целият му механизъм е изработен ръчно с чук на наковалнята, на оджака. Няма никакви заварки, болтове и работи добре. За един ден прави грешка за 1 минута”.

Предлагаме да се помисли за по-ефективно външно осветление на стария градски часовник, както и да се постави информационен надпис на по-достъпно (по-ниско) място, а вътрешността на кулата и часовниковият механизъм да могат да се разглеждат от посетители.

Вторият габровски градски часовник е построен през 1933 г. Намира се на сградата на старата поща – днес градска библиотека. Механизмът му е фабричен и работи безотказно от 1933 г. досега. Има 4 циферблата. Точният час отмерва с камбана.

Третият габровски часовник – часовниковата кула на Община Габрово, е от 1972 г. и е висок 35 м. Часовникът, дело на екип с ръководител инж. Никола Тюфекчиев, има четири циферблата, като около всеки са поставени дванадесетте зодии.

Часовникът е първенец в България по големината на циферблатите и стрелките. Отначало от кулата е звучал гонг, който наподобява звук на чук от наковалня. След дълго мълчание кулата отново пропява през 2006 г. Сега в 12 и 18 ч звучи мелодията на песента „Хубава си, татковино”, чийто автор е роденият в Габрово ком-

позитор Емануил Манолов. Сутрин в 8 ч кулата отмерва точен час с музикален колаж, наречен „Пробуждане“, а в 22 ч – с авторски аранжираната народната песен „Лудо младо, съм засънило”. Силата на мелодиите, възпроизведени от часовника, е съобразена с часовете от деня, в който звучат.

Наричат Габрово градът на часовниците, на мостовете, на първото светско българско училище..... Може би това е с основание, защото няма друг български град с три тъй близко разположени часовникови кули и повече от 30 моста. И въпреки че габровци са прочути като много пестеливи, те не са се скъпили и само със собствени средства и труд са създали тези тъй необходими придобивки за града.

Необходим ли е на Габрово и **часовник на 21. в.?** Считаме, че нашият град и неговите жители заслужават да имат един съвременен, модерен часовник, и то по габровски - кономичен, функционален, модерен, оригинален, показващ не само времето в Габрово, но и във всяка точка на Земята, показващ дори състоянието на звездното небе, температурата и други географски характеристики. Той ще бъде не само часовник, но и творение на изкуството и източник на информация за всички посетители на нашия град.

За това предлагаме нашия проект „**Геохрон-1**“ за действащ уред, който да отчита реалното астрономическо часово време не само в град Габрово, но и на всяка точка от земната повърхност (публикуван в брой 1/2007 на сп. “География ’21”).

Литература

Българската възрожденска интелигенция: Енциклопедия / Състав. Н. Ганчев, Кр. Даскалова – Изд. “Д-р П. Берон”, С., 1988.

Конев, Мл. Мъдростта на старите чаркове. – ДИ “Техника”, С., 1976.

Габровски, Ил. Градските часовници на Габрово. – Балканско знаме, № 71, 18 юни 1974.

Георгиева, Цв. Пиката – символ на свободата. - Балканско знаме, № 28, 14 юли 1989.

Станчева, А. В света на часовника. – Габрово днес, № 62, 8 август 1996.

Денчева, Ж. След 30 години мълчание часовникът на общината пропя. – Габрово днес, № 90, 4 август 2006.